

**Міністерство освіти і науки України
Маріупольський державний університет
Кафедра педагогіки та освіти**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до виконання курсових робіт з педагогіки
для здобувачів вищої освіти за освітнім ступенем «Бакалавр»
(НДПП 1.2.17)**

Освітньо-професійна програма «Початкова освіта»

Галузь знань 01 Освіта,

Спеціальність 013 Початкова освіта

Маріуполь – 2020

УДК 378(07)

ББК 74.580.22 74.580.22 74.580.22

Методичні рекомендації до підготовки курсових робіт з методик початкового навчання для здобувачів вищої освіти за освітнім ступенем «Бакалавр» (галузь знань 01 Освіта, спеціальність 013 Початкова освіта). – Маріуполь: МДУ, 2020. – 26 с.

Розробник:

Л.В.Задорожна-Княгницька – доктор пед. наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки та освіти.

Рецензенти:

В.П.Зінченко - кандидат пед. наук, доцент кафедри новітніх технологій навчання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

О.А.Голок - кандидат пед. наук, доцент, завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Методичні рекомендації підготовлено на кафедрі педагогіки та освіти Маріупольського державного університету відповідно до Освітньо-професійної програми підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта. Метою пропонованих методичних рекомендацій є надання практичної допомоги здобувачам вищої освіти у здійсненні науково-дослідної діяльності в межах виконання завдань курсової роботи з методик початкового навчання. У методичних рекомендаціях визначено послідовність етапів виконання курсової роботи; вміщено вимоги до змісту та оформлення курсових робіт з методик початкового навчання; подано критерії оцінювання та описано процедуру захисту курсової роботи. У додатках представлені зразки окремих компонентів курсової роботи. Методичні рекомендації призначено здобувачам вищої освіти четвертого курсу, а також для викладачів з метою ефективного здійснення ними керівництва курсовими роботами здобувачів вищої освіти.

Методичні рекомендації затверджено на засіданні кафедри педагогіки та освіти
Протокол №1 від 28 серпня 2020 року

ЗМІСТ

Загальні положення	3
Курсова робота з методик початкового навчання в системі професійної підготовки майбутніх педагогів.....	3
Загальні вимоги до змісту курсової роботи.....	5
Наукове керівництво курсовою роботою.....	6
Етапи підготовки курсової роботи	8
Підготовчий етап (вибір теми курсової роботи, опрацювання літератури з теми дослідження).....	8
Початковий етап (розроблення змісту і планування етапів виконання дослідження).....	9
Процесуальний етап (виконання дослідження, особливості використання методів педагогічного дослідження).....	10
Завершальний етап (технічне оформлення роботи, оформлення цитування джерел).....	13
Презентаційний етап (захист курсової роботи).....	15
Критерії оцінювання курсової роботи	16
Приблизна тематика курсових робіт з методик початкового навчання	18
Список рекомендованої літератури	21
Додатки	22
Додаток А. Зразок оформлення титульної сторінки курсової роботи.....	22
Додаток Б. Приклад оформлення змісту курсової роботи.....	23
Додаток В. Зразок оформлення списку використаних джерел.....	24

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Курсова робота з методик початкового навчання в системі професійної підготовки майбутніх педагогів

Наукові дослідження є обов'язковою складовою освітньо-професійної програми підготовки здобувача вищої освіти. Ці дослідження реалізують компетентнісний підхід до організації вищої освіти, мають індивідуалізований характер, враховують професійну спрямованість та пізнавально-наукові інтереси здобувачів вищої освіти. Отже, підготовка курсових робіт виступає важливою формою самостійної роботи здобувачів, що відображає результати їхньої науково-дослідницької роботи та формує у них *інтегральну компетентність*, пов'язану зі здатністю розв'язувати складні спеціалізовані задачі у сфері початкової освіти.

При виконанні курсових робіт у здобувачів формуються такі компетентності, передбачені освітньо-професійною програмою «Початкова освіта»

Виконання здобувачами вищої освіти курсових робіт з методик початкового навчання сприяє досягненню наступних результатів навчання, передбачених освітньо-професійною програмою «Початкова освіта».

Курсова робота з методик початкового навчання виконується на четвертому курсі й систематизує знання та наукові здобутки здобувача вищої освіти у галузі методики викладання (за вибором здобувача).

Мета курсової роботи полягає у: оволодінні здобувачами вищої освіти навичками та досвідом виконання наукового дослідження, розвиток здатності здійснення виконання творчої самостійної роботи, оволодіння загальними і спеціальними методами сучасних наукових досліджень, поглиблене вивчення будь-якого питання навчальної дисципліни. Курсова робота готується здобувачем вищої освіти самостійно, під керівництвом викладача.

Завданнями курсової роботи є:

- ✓ поглиблення й розширення знань здобувачів вищої освіти, практичних умінь та навичок відповідно до змісту дисциплін, що забезпечують методичну підготовку у відповідності до Державного стандарту середньої освіти;
- ✓ розвиток здатності майбутніх фахівців щодо визначення методологічних засад та методів науково-педагогічного дослідження;
- ✓ розвиток уміння аналізувати й критично оцінювати наукові та науково-методичні джерела, передовий педагогічний досвід;
- ✓ розвиток вміння та навичок дослідницької роботи, самостійного пошуку, систематизації та узагальнення наукових джерел;
- ✓ розвиток наукового мислення, творчих здібностей здобувачів вищої освіти;
- ✓ удосконалення навичок академічного письма, викладу своїх думок із використанням загальнонаукової термінології, умінь коректно оформлювати письмові роботи академічного характеру та наукові джерела;
- ✓ розвиток умінь і навичок редагування тексту відповідно до літературних норм і стилістики наукової роботи;

✓ сприяння усвідомленню соціально-психологічної сутності плагіату як негативного феномену сучасного освітнього простору, необхідності самостійної науково-дослідної роботи;

✓ стимулювання до самооцінки ступеня підготовленості до самостійної роботи (зокрема наукової) згідно із вимогами інформаційного суспільства, ринку праці, що постійно ускладнюється.

Курсова робота виконується після вивчення дисциплін «Методика викладання мистецької освітньої галузі», «Методика викладання природничої освітньої галузі», «Методика викладання технологічної освітньої галузі», «Методика викладання соціальної та здоров'язбережувальної галузі», «Методикою викладання мовно-літературної галузі (українська мова та література) та каліграфія», «Математика з методикою викладання математичної освітньої галузі», «Методика викладання фізкультурної освітньої галузі», «Методика викладання інформатичної освітньої галузі» та є науковим дослідженням, яке виконують здобувачі вищої освіти для виявлення обсягу і глибини здобутих протягом навчання теоретичних знань.

Загальні вимоги до змісту курсової роботи

Під час дослідницької роботи у здобувачів вищої освіти розвивається наукова спостережливість, відбувається не лише формування в них здатності до пошуку потрібної інформації, але й коректно нею користуватися у своєму дослідженні, грамотно показувати, як і звідки були отримані ті або ті відомості і яке вони мають значення для виконуваного дослідження.

Курсова робота не може мати ані компілятивного, ані реферативного характеру. Вона має містити аналіз використаних наукових та науково-методичних джерел, виклад власного погляду автора на ту чи ту педагогічну проблему. Текст курсової роботи повинен демонструвати:

✓ рівень ознайомлення здобувача вищої освіти з основною літературою з питання;

✓ уміння виділити проблему й визначити методи її вирішення;

✓ уміння послідовно викласти сутність досліджуваних питань;

✓ володіння відповідним понятійним і термінологічним апаратом;

✓ рівень сформованості аналітичних навичок;

✓ рівень навичок бібліографічної роботи;

✓ достатній рівень володіння функціональним стилем наукового викладу;

✓ уміння виконати фрагмент дослідно-експериментальної роботи, обробити отриманий емпіричний матеріал, аналізувати, систематизувати, інтерпретувати результати й робити висновки;

✓ творчий підхід до роботи.

Курсова робота з методик початкового навчання є теоретико-експериментальною й розкриває проблеми сучасної педагогічної практики, тому вихід на реальну дійсність у цих роботах потрібний.

Наукове керівництво курсовою роботою

Курсова робота виконується під керівництвом наукового керівника, його відсутність не допускається. Завдання керівника – сприяти формуванню наукового мислення, самостійності думок, творчих навичок, розвитку писемного мовлення здобувачів вищої освіти; навчити докладати і роз'яснювати зміст своєї роботи, обґрунтовувати положення, що висуваються, і аргументувати висновки.

Функції наукового керівника:

- надання допомоги у виборі досліджуваної проблеми і формулюванні теми курсової роботи;

- формулювання завдань на виконання курсової роботи;

- надання допомоги у визначенні календарних термінів виконання основних етапів роботи над темою (розробка календарного графіка з урахуванням критеріїв остаточного оцінювання роботи);

- надання допомоги у складанні плану і конкретизації змісту розділів курсової роботи;

- надання допомоги у формулюванні мети і завдань дослідження, здійснення контролю ходу виконання роботи, але не пропонує готових рішень;

- надання рекомендацій студентові щодо вибору й опрацювання актуальної для здійснюваного в межах курсової роботи наукової, педагогічної та спеціальної літератури;

- здійснення систематичного контролю процесу виконання курсової роботи та надання інформації кафедрі про стан виконання здобувачем вищої освіти завдань курсової роботи;

- перевірка остаточний варіант курсової роботи, рецензує і оцінює роботу.

На початку семестру керівники курсових робіт (викладачі кафедри педагогіки та освіти) затверджують графік консультацій і терміни періодичного звіту здобувачів вищої освіти. Після написання курсової роботи та її подання на кафедру робота підлягає перевірці та рецензуванню науковим керівником.

Здійснюючи перевірку курсової роботи здобувача вищої освіти, викладач відзначає помилки, неточності і недоліки, вказує, в чому полягає їх сутність, звертає увагу (якщо це має місце в роботі) на недбалість у викладі або технічному оформленні тексту, на недостатньо чіткі формулювання, підкреслює наявні орфографічні помилки і стилістичні огріхи.

У тих випадках, коли в тексті курсової роботи виявлено суттєві помилки і недоліки, робота повертається на доопрацювання. При цьому слід конкретно й чітко сформулювати ті вимоги, які повинен виконати студент. Процес рецензування курсової роботи включає: визначення позитивних сторін роботи; виявлення і виправлення помилок, неточностей; складання рецензії з висновками про допуск роботи до захисту.

Не допускаються до захисту і повертаються для повторного написання курсові роботи, виконані не самостійно повністю або значною мірою, а також ті, які містять значний обсяг тексту, механічного запозиченого з першоджерел, підручників та іншої літератури. Роботи, в яких виявлено істотні помилки, недоліки, що свідчить про поверховість висвітлення теми, а також роботи, що характеризуються низьким рівнем грамотності і недотриманням правил оформлення, теж повертаються на доопрацювання. Повторно виконана робота

перевіряється викладачем тільки в тому випадку, якщо до неї додається варіант роботи, що не був зарахований. Викладач перевіряє, чи враховано при переробленні роботи його поради, висловлені раніше. Якщо поради не враховано, то робота знову повертається здобувачеві вищої освіти для доопрацювання.

ЕТАПИ ПІДГОТОВКИ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Підготовчий етап (вибір теми курсової роботи, опрацювання літератури з теми дослідження)

Вибір загального напрямку та тематики курсового дослідження здійснюється здобувачем вищої освіти на основі орієнтовного переліку тем, запропонованих науковим керівником (викладачем кафедри педагогіки та освіти) та з урахуванням особистих науково-педагогічних уподобань здобувачів. Якщо здобувач вищої освіти виявив інтерес до проблеми, що не увійшла до запропонованого переліку, йому дозволяється виконати курсову роботу на цікаву йому тему за умов попереднього погодження з керівником курсової роботи та завідувачем кафедри педагогіки та освіти.

Після обрання теми курсової роботи здобувач вищої освіти має отримати згоду наукового керівника на її виконання, після чого обрана тема офіційно закріплюється за здобувачем і фіксується в протоколі засідання кафедри педагогіки та освіти.

Самовільна зміна теми курсової роботи є неприпустимою. У такому випадку здобувач вищої освіти може бути не допущений до захисту.

Курсові дослідження з методик початкового навчання здійснюються за такими напрямками:

- ✓ методика викладання мистецької освітньої галузі;
- ✓ методика викладання природничої освітньої галузі;
- ✓ методика викладання технологічної освітньої галузі;
- ✓ методика викладання соціальної та здоров'язбережувальної галузі;
- ✓ методикою викладання мовно-літературної галузі (українська мова та література) та каліграфія;
- ✓ методика викладання математичної освітньої галузі;
- ✓ методика викладання фізкультурної освітньої галузі;
- ✓ методика викладання інформатичної освітньої галузі.

Вибір теми курсової роботи обумовлюється інтересами здобувача вищої освіти, актуальністю проблеми, наявністю й доступністю наукових джерел.

Отже, при виборі теми курсової роботи доцільно керуватися власними науковими інтересами і можливостями, глибиною знань з обраного напрямку і володінням методикою навчально-дослідницької роботи, перспективою подальшого проведення навчально-дослідницької і науково-дослідницької роботи, можливістю наступності між виконанням курсової і кваліфікаційної робіт. Вибір схожих тем курсових робіт у здобувачів однієї академічної групи не допускається.

Для курсової роботи не слід обирати надто широку тему, оскільки широта теми не дозволить здобувачеві вищої освіти глибоко розібратися у досліджуваному явищі. Цінність будь-якого дослідження полягає не в широті обраних питань, а в ретельності їх розробки. Важливо, щоб тема курсової роботи була розкрита більш повно і розв'язувала поставлені питання, а також являла собою органічне продовження наукової роботи здобувача вищої освіти, його участі в дослідженнях, що здійснюються в межах тематики кафедри.

Початковий етап (розроблення змісту і планування етапів виконання дослідження)

На початку дослідження необхідно укласти графік підготовки курсової роботи. Доцільно звернутися за допомогою до наукового керівника, разом з яким розпланувати хід виконання роботи, тобто створити індивідуальний графік виконання курсового дослідження. У цьому графіку можливе виділення етапів із орієнтовним розподілом терміну виконання, своєчасне проходження етапів дослідження також враховується під час оцінювання роботи.

На початковому етапі виконання курсової роботи здійснюється опрацювання бібліографічних джерел, наукової літератури з теми і формулювання дослідницьких завдань. На цьому етапі роботи необхідно акцентувати увагу на основних підходах до вирішення досліджуваної проблеми, ознайомитися з аргументацією висновків та узагальнень учених, з тим, щоб на основі аналізу, систематизації та осмислення отриманого матеріалу дати оцінку сучасному стану проблеми.

Загальні правила роботи з науковими джерелами:

– спочатку необхідно ознайомитися з працями, де проблема відображена загалом (монографії, підручники), а надалі опрацьовувати наукову періодику, методичні посібники;

– спершу слід опрацювати останні дослідження з обраної проблеми, а потім – більш хронологічно віддалені;

– на підставі оглядового, вибіркового читання (перегляду) джерел складається бібліографія з проблеми дослідження;

– матеріали, відібрані для подальшої роботи, опрацьовуються з урахуванням критичного ставлення до прочитаного, акцентування уваги на різні думки та протиріччя (у процесі вивчення бібліографічних джерел здобувачі вищої освіти повинні вміти визначити і виділити: основну ідею автора, його позицію в досліджуваній проблемі; відмінність авторської позиції від традиційної, що панує в педагогічній теорії і практиці; ідеї автора, особливо вдало аргументовані і ті, що не мають належної аргументації; ідеї, висновки, рекомендації, які викликають суперечності, аргументацію виявлених суперечностей; основні питання, проблеми, які не знайшли відображення в роботі; напрями подальшого вирішення проблеми);

– у процесі роботи над джерелами необхідний матеріал занотовується (на аркушах, картках або в електронному вигляді) з урахуванням критичного ставлення до прочитаного, наявності різних поглядів та протиріч;

– опрацювання кожного джерела включає фіксування повного бібліографічного опису книги (статті) для подальшого використання в курсовій роботі при оформленні покликань у тексті (*особливу увагу слід звернути на дотримання правил оформлення списку використаних джерел (Додаток В)*);

– слід надавати перевагу первинним джерелам, наприклад, замість покликання на позицію того чи того науковця, чиї ідеї висвітлено в підручнику, необхідно звернутися до наукових праць саме цього автора;

– добір літературних джерел продовжується протягом усього часу роботи

над дослідженням.

Спираючись на рекомендації наукового керівника, здобувач вищої освіти самостійно розширює перелік наукової літератури, добирає і вивчає її, використовуючи для цього бібліотечні та електронні каталоги. У більшості випадків доцільно вивчити монографічні видання, оскільки в них системно повторюється матеріал, розкриваються фундаментальні проблеми і можливі шляхи їх рішення. Доцільніше починати вивчення журнальних статей із більш нових, нещодавно опублікованих джерел, а потім – виданих у попередні роки.

Після вибору теми курсової роботи та первинного ознайомлення із літературою, складання бібліографії здобувачеві вищої освіти необхідно розробити план курсової роботи, який обговорюється з науковим керівником.

На основі систематизації виявлених матеріалів складається план курсової роботи. Завдання планування курсового дослідження – створення максимально сприятливих умов для досягнення поставленої мети і виконання поставлених завдань. **Увага! Конкретний зміст плану і визначення структури курсової роботи залежить від поставленої мети й завдань та містить у собі:**

- титульний аркуш;
- зміст роботи;
- вступ (2-3 сторінки);
- 2 взаємопов'язані й логічно побудовані розділи, що дозволяють розкрити тему (25-30 сторінок);
- висновки (2-3 сторінки);
- список використаних джерел;
- додатки.

Остаточню відкоригований план курсової роботи відображається у змісті, де перераховуються заголовки всіх структурних частин курсової роботи й указуються сторінки, на яких вони починаються.

План курсової роботи повинен відповідати таким вимогам:

- назви розділів мають відповідати темі дослідження та відобразити логічний хід дослідження,
- кожний розділ має включати не менш як два підрозділи;
- назви й зміст окремих розділів та підрозділів не повинні містити однакову інформацію,
- жодний з пунктів плану не може повторювати назви курсової роботи,
- назви розділів та підрозділів повинні складатися з одного речення;
- обсяг кожного розділу має бути приблизно однаковий.

Зразок оформлення змісту курсової роботи подано в Додатку Б.

Процесуальний етап (виконання дослідження, особливості використання методів педагогічного дослідження)

Процесуальний етап виконання курсової роботи починається з написання вступу з обґрунтуванням актуальності дослідження, короткий огляд літератури з теми дослідження, його науковий апарат (об'єкт, предмет, мета дослідження, завдання курсової роботи, методи наукового дослідження, структура роботи).

Увага! Остаточне редагування вступу має здійснюватися після написання курсової роботи повністю.

Актуальність теми курсової роботи передбачає розкриття її значення для сучасного стану розвитку системи освіти та виховання України, для становлення майбутнього педагога, вихователя. Доцільним є висвітлення актуальності обраної теми в контексті сучасних нормативних документів. Актуальність та ступінь дослідженості проблеми розкривається шляхом стислого аналізу наукових доробок учених із цього питання й порівняння існуючих розв'язків проблеми.

Об'єкт дослідження – це частина реальної дійсності, яка підлягає дослідженню, тобто процес або явище, що породжує проблемну ситуацію й обране для вивчення. У якості об'єкта в педагогічних дослідженнях можуть слугувати процеси: освіти, навчання або виховання (і загалом, і в різних напрямках), освітній процес, система тієї чи тієї діяльності, освітня діяльність учнів, педагогічна діяльність учителя (вихователя).

Предмет дослідження – це частина об'єкта, що безпосередньо та ґрунтовно вивчається з певною метою. Предмет дослідження міститься в межах об'єкта й конкретизує, що саме в об'єкті буде вивчатись. Предметом дослідження в педагогіці постають зазвичай зміст освітньої роботи, її форми та методи, відповідні педагогічні умови, ті чи ті технології, система відповідної роботи.

Мета дослідження – це ідеальне, мислене передбачення кінцевого результату науково-дослідної роботи. Мета розкриває те, що автор хоче визначити при проведенні досліджень (остаточну мету): установити залежності між чинниками; визначити зв'язки між явищами; розробити умови для усунення недоліків; розкрити можливості вдосконалення процесу; охарактеризувати обставини; простежити розвиток тощо. У формулюванні мети дослідження використовують такі терміни, як «визначити», «виявити», «установити», «обґрунтувати», «довести», «перевірити», «розробити» тощо.

Завдання дослідження – це те, що необхідно виконати для того, щоб досягнути мети (завдання конкретизують мету). Завдання курсової роботи відображають основні шляхи й етапи досягнення мети (тобто по суті завдання – це плановані дії). Найчастіше виділяють 3 – 4 завдання дослідження. Зазвичай завдання дослідження чітко узгоджуються з відповідними підрозділами роботи. Завдання зручно формулювати за допомогою дієслів «вивчити», «описати», «установити», «з'ясувати», «визначити», «порівняти», «схарактеризувати» тощо.

Методи наукового дослідження – це способи розв'язання завдань наукового дослідження. У курсовій роботі слід подати перелік використаних методів дослідження для досягнення поставленої в роботі мети. При проведенні педагогічних досліджень частіше використовують такі методи: теоретичні: індукція та дедукція, аналіз і синтез; порівняння, класифікація, абстрагування, конкретизація, систематизація; узагальнення, моделювання, контент-аналіз; емпіричні методи: педагогічне спостереження; усне опитування: бесіда, інтерв'ю; письмове опитування: анкетування, тестування, рейтинг; педагогічний експеримент, узагальнення незалежних характеристик, аналіз документів і продуктів діяльності, узагальнення передового педагогічного досвіду.

Вибір методів дослідження визначається специфікою завдань, поставлених

здобувачем вищої освіти у курсовій роботі, а не простим перерахуванням відомих у педагогіці методів.

ОСНОВНА ЧАСТИНА РОБОТИ складається з розділів, підрозділів. Кожний розділ починають з нової сторінки. Курсова робота з педагогіки складається з трьох розділів. При цьому перший та другий розділи присвячені теоретичному висвітленню проблеми, третій має практичний характер. Основна частина курсової роботи повинна мати не описовий, а творчий, аналітичний характер. Важливо, щоб при написанні курсової роботи була висвітлена позиція автора, його міркування щодо питань, які розглядаються, пропозиції щодо вдосконалення освітнього процесу в школі тощо. У кінці кожного розділу формулюються висновки зі стислим викладом результатів, що дає змогу вивільнити загальні висновки від другорядних подробиць.

ПЕРШИЙ РОЗДІЛ розкриває сучасний стан розробленості досліджуваної проблеми. Важливу частину теоретичного розділу складає висвітлення понятійно-термінологічного апарату дослідження, розкриття основних наукових підходів до досліджуваного феномену. Ця частина роботи містить теоретико-методологічні положення за проблемою, стан розробленості цієї проблеми в сучасній психолого-педагогічній науці, аналіз різних підходів до визначеної проблеми в педагогічній науці, характеристику Державного стандарту загальної освіти.

ДРУГИЙ РОЗДІЛ курсової роботи орієнтовано на висвітлення практичних засад вирішення наукової проблеми. У практичному розділі курсової роботи має бути схарактеризовані шляхи, форми та методи реалізації тих чи тих теоретичних ідей у практичній площині. Позитивною рисою курсової роботи визнається опора здобувача вищої освіти на власний досвід, отриманий під час педагогічної практики, у процесі самостійної педагогічної роботи.

Практична частина роботи містить у собі:

- спостереження студента під час педагогічної практики, навчання в університеті за проблемою роботи й аналіз реальної практики, стану розвитку тих чи тих сторін навчально-виховного процесу;

- пропозиції, програми розвитку й удосконалення методик початкового навчання;

- опис конкретних методик, форм роботи, творчих завдань, які спрямовані на вирішення досліджуваної проблеми;

Увага! В кінці кожного розділу курсової роботи має бути короткий висновок (0,5-1 стор.) як узагальнення матеріалу, викладеного в цьому розділі. Висновки не повинні бути реферативного характеру, цитатами з документів або вивченої літератури – їх слід формулювати самостійно, відповідно до визначених у вступі та розв'язаних у розділі завдань.

У **ВИСНОВКАХ** викладають найбільш важливі результати, одержані в роботі, і (можливо) рекомендації з реалізації на практиці отриманих результатів. Найзручніше формулювати висновки відповідно до поставлених завдань. Кожен висновок рекомендується оформити окремим абзацом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ є обов'язковою складовою частиною курсової роботи. Список показує не тільки ступінь вивчення досліджуваної теми, але й глибину авторської роботи над темою.

Список використаних джерел у курсовій роботі є переліком усіх документів, монографій, книг, статей та інших публікацій, використаних при розробці теми. **Увага! Загальна кількість опрацьованих джерел має бути не менше 30.** Вимоги до оформлення списку використаних джерел представлено в Додатку Д.

До додатків доцільно включити допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття роботи: методики, які були апробовані в процесі виконання курсової роботи; анкети й опитувальники; методичні розробки виховних заходів; приклади творчих завдань; приклади творчих робіт школярів тощо. Оформлення додатків здійснюється згідно з Вимогами до оформлення курсової роботи.

Увага! Підготовлена і правильно оформлена курсова робота не пізніше, ніж за тиждень до терміну захисту подається науковому керівникові.

Завершальний етап (технічне оформлення роботи)

Курсова робота з педагогіки виконується українською мовою.

Обсяг курсової роботи – 30-40 сторінок (без списку літератури та додатків).

Робота повинна бути надрукована на одній стороні аркуша стандартного формату (А-4). Для оформлення роботи використовується тверда палітурка.

Рекомендований шрифт – Times New Roman, кегль – 14 текстового редактора Word з міжрядковим інтервалом 1,5. Абзацний відступ – 1.

Текст роботи розміщується на аркуші з урахуванням стандартних відступів: зверху – 2 см; знизу – 2 см; ліворуч – 2,5 см; праворуч – 1,5 см.

Кількість рядків на аркуші відповідає кількості рядків на друкованій сторінці через два інтервали (29 – 30 рядків).

Нумерація сторінок подається арабськими цифрами у правому верхньому кутку (без крапки).

Титульна сторінка курсової роботи не нумерується. Титульна сторінка курсової роботи оформлюється за зразком (Додаток Б).

На другій сторінці подається зміст роботи (Додаток В).

Кожний розділ курсової роботи починається з нової сторінки.

Заголовки структурних частин роботи ЗМІСТ, ВСТУП, РОЗДІЛ, ВИСНОВКИ, ДОДАТКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ друкують великими літерами посередині сторінки. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Не допускається розміщення назви розділу чи підрозділу в нижній частині сторінки, якщо далі подається лише рядок тексту.

Ілюстрації (графіки, діаграми, схеми) і таблиці необхідно подавати в курсовій роботі безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрації позначають «Рис...» і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій, поданих у додатках. Номер ілюстрації повинен складатися з номера розділу й порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка, наприклад: Рис. 1.2 (другий рисунок першого розділу). Номер ілюстрації, її назва й пояснювальні підписи розміщують послідовно під ілюстрацією. Якщо в розділі подано одну ілюстрацію, то її нумерують за загальними правилами.

Таблиці нумерують послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках) у

межах розділу. У правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розміщують напис «Таблиця» із зазначеннями номера. Номер таблиці повинен складатися з номера розділу й порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: «Таблиця 1.2» (друга таблиця першого розділу). Якщо в розділі курсової роботи одна таблиця, її нумерують за загальними правилами. При перенесенні частини таблиці на інший аркуш (сторінку) над частинами таблиці пишуть слова «Продовж. табл.» і вказують номер таблиці, наприклад: «Продовж. табл. 1.2».

Додатки оформлюють як продовження курсової роботи на наступних її сторінках. Кожний такий додаток повинен починатися з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі симетрично відносно тексту сторінки. У верхньому правому куті над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово «Додаток» і велика літера, що позначає додаток, наприклад, Додаток А, Додаток Б. Додатки позначаються послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ь.

При написанні курсової роботи здобувач вищої освіти повинен давати посилання на джерела, матеріали або окремі результати, які використовуються в роботі.

Посилання на джерело оформлюється у тексті роботи в квадратних дужках [4, с. 28]. У тексті можливі посилання загальною назвою на ту чи ту роботу, наприклад, «Проблему формування естетичної культури старшокласників розглядали такі науковці, як О. Буров [2], Н. Миропольська [17], Г. Шевченко [25] та ін.». За умови посилання на низку робіт одного дослідника або кількох учених відповідні номери у квадратних дужках розділяються крапкою з комою, наприклад, «Форми та методи формування національної свідомості сучасних школярів висвітлювали багато дослідників, зокрема М. Стельмахович, О. Кононко та ін. [15; 17; 21; 26]».

Нагадуємо:

Вагомим показником компетентного фахівця, людини з високим рівнем культури є повага до інтелектуальних прав власності, до авторського доробку науковців. Плагіат визначається як запозичення, відтворення чужого літературного, художнього або наукового твору (або його частини) за своїм ім'ям або псевдонімом. Наведення наукових позицій дослідників без посилання на ті чи ті наукові праці – це плагіат. Саме тому в процесі опрацювання наукової літератури під час виконання курсової роботи важливого значення набуває скрупульозне фіксування джерел з метою подальшого цитування, звернення до перефразування та переказу.

Основними способами уникнення плагіату в наукових роботах студентів є: цитування; перефразування, переказ.

Перефразування та переказ передбачає передання тих чи тих наукових позицій, але використовуючи власну лексику. Перефразування також вимагає вказівки та авторство ідей, позицій. Для здійснення перефразування доцільно виокремлювати основні ідеї, удаватися до переліку позицій, змінювати структуру речення, використовувати синоніми тощо.

Презентаційний етап (захист курсової роботи)

Курсова робота подається до захисту згідно з навчальним планом у термін, визначений кафедрою педагогіки та освіти до початку екзаменаційної сесії. Графік захисту курсових робіт затверджується рішенням кафедри, на якій виконується робота і погоджується з деканатом.

Результати курсового дослідження представляються здобувачем вищої освіти у доповіді, яка публічно виголошується під час захисту курсової роботи.

Порядок захисту курсової роботи наступний:

– коротке (7-8 хвилин) повідомлення автора курсової роботи про проведене дослідження і його основні результати (у повідомленні повинні бути представлені формулювання теми, обґрунтування її актуальності; цілі та завдання роботи; ступінь вивченості теми; основні результати роботи і висновки; пропозиції автора щодо шляхів вирішення зазначеної проблеми);

– відповіді на запитання членів комісії, присутніх здобувачів вищої освіти;

– пропозиції наукового керівника щодо оцінки курсової роботи;

– остаточне оцінювання курсової роботи здобувача вищої освіти членами комісії.

Потрібно мати на увазі, що остаточна оцінка залежить від захисту й може бути як вищою, так і нижчою за попередню. Оцінки оголошуються і виставляються викладачем у відомість і залікову книжку здобувача вищої освіти.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

При оцінюванні курсової роботи враховуються такі параметри:

- обґрунтування актуальності обраної теми;
- адекватність визначення наукового апарату (об'єкт, предмет, мета, завдання дослідження тощо);
- наявність критичного огляду літературних джерел та глибина аналізу використаної літератури;
- якість та ґрунтовність наукового, теоретичного та практичного аналізу визначеної проблеми;
- логічність та аргументованість висновків дослідження;
- ступінь самостійності й творчого підходу студента до написання курсової роботи;
- ставлення здобувача освіти до роботи;
- мовностилістична грамотність, рівень мовної культури;
- правильність оформлення курсової роботи (титольної сторінки, плану, покликань, списку використаної літератури).

Модульно-трансферна система передбачає оцінювання курсових робіт за 100-бальною шкалою. Вони розподіляються за схемою, представленою в таблиці.

Розподіл балів при оцінюванні курсової роботи з педагогіки

№з/п	Критерії оцінювання курсової роботи	Кількість балів
1	Зміст курсової роботи (відповідність змісту темі роботи, повнота розкриття теми)	40
2	Творчий підхід і самостійність при написанні роботи, її практична значущість (наявність елементів творчого пошуку, виклад і обґрунтування власної думки, формулювання пропозицій щодо практичного використання матеріалів проведеного дослідження);	15
3	Опрацювання джерел (відповідність підібраних джерел темі роботи, їхня кількість (достатня/недостатня), уміння робити покликання, правильність і повнота бібліографічного опису);	15
4	Оформлення роботи (стиль написання, якість і акуратність оформлення, відповідність вимогам);	10
5	Дотримання термінів подання курсової роботи науковому керівнику на перевірку	5
6	Презентація результатів дослідження у межах захисту курсової роботи	15

З урахуванням шкали ECTS кредитно-модульної системи навчання курсова робота з педагогіки оцінюється таким чином:

Оцінку «**відмінно**» (А, 90 – 100 балів) отримує здобувач вищої освіти, робота якого виконана самостійно, оформлена відповідно до вимог; зміст курсової роботи в повному обсязі відповідає темі та визначеній меті; у роботі містяться

елементи наукового пошуку в теоретичному аспекті на основі опрацювання достатньої кількості наукової літератури; практичний результат обраної теми свідчить про вміння студента систематизувати зібраний матеріал, робити висновки про позитивні й негативні моменти; викладено власні міркування щодо теми дослідження; здобувач вищої освіти вільно володіє спеціальними термінами; виклад тексту курсової роботи відповідає вимогам наукового стилю.

Оцінку **«добре»** (В, 82 – 89 балів) отримує здобувач вищої освіти, робота якого оформлена відповідно до вимог; зміст курсової роботи в повному обсязі відповідає темі та науковому апарату, але є незначні недоліки методичного або стилістичного характеру; недостатньо представлено наукові підходи до вирішення проблеми дослідження; список використаних джерел не містить новітніх досліджень щодо проблеми курсової роботи.

Оцінка **«добре»** (С, 74 – 81 бал) виставляється, якщо курсова робота загалом відповідає встановленим вимогам, зміст роботи відповідає темі, науковому апарату, але недостатньо представлено аналіз понятійно-термінологічної бази, фрагментарно подано теоретичні засади дослідження; практична частина роботи обмежена констатацією тих чи тих форм і методів діяльності учнів, педагогів; висновки відповідають змісту структурних частин роботи; текст курсової роботи оформлено згідно з вимогами.

Оцінку **«задовільно»** (D, 64 – 74 бали) отримує здобувач вищої освіти, курсова робота якого розкриває теоретичні питання недостатньо повно, містить мало посилаць на наукові дослідження, аналіз зроблено поверхово; практична частина роботи не містить конкретних пропозицій щодо вдосконалення освітнього процесу в освітніх закладах; висновки аргументовано недостатньо переконливо; висновки не повною мірою відповідають змісту роботи; текст роботи оформлено з порушенням установлених вимог.

Оцінка **«задовільно»** (E, 60 – 63 бали) виставляється, якщо тема курсової роботи розкрита частково, елементи наукового апарату та зміст роботи не узгоджені між собою; є порушення логічної послідовності; робота містить значні запозичення текстуального характеру без відповідних посилань; кількість опрацьованих джерел є недостатньою, не використовувалися новітні наукові джерела; курсова робота оформлена з порушеннями вимог; робота подана невчасно.

Оцінку **«незадовільно»** (FX, F) виставляють здобувачеві вищої освіти, якщо не розкрита тема курсової роботи; робота виконана не самостійно, має описовий характер, оформлена без урахування встановлених вимог; матеріал викладено без логічної послідовності, фрагментарно; зміст не відповідає темі курсової роботи, не визначено основні параметри наукового апарату; посилання на літературні джерела оформлені з грубими порушеннями.

ПРИБЛИЗНА ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ З ПЕДАГОГІКИ

1. Методика опрацювання звуків та букв в букварний період навчання грамоти.
2. Методика формування навичок читання в період навчання грамоти.
3. Формування навичок письма в період навчання грамоти.
4. Формування уявлень про текст в учнів початкової школи (1–2 класи).
5. Методика роботи з різними типами текстів (3–4 класи).
6. Методика роботи з реченням на першому етапі (1 –2 класи).
7. Методика вивчення розділу «Речення» в початковій школі (3 – 4 класи).
8. Методика роботи з багатозначними словами.
9. Методика роботи щодо усунення типових порушень лексичних норм у мовленні молодших школярів.
10. Методика вивчення частин мови у початковій школі (іменник, прикметник).
11. Методика вивчення частин мови у початковій школі (дієслово).
12. Методика роботи з орфографічними правилами на уроках української мови в 2 – 4 класах.
13. Проблемне навчання на уроках української мови з теми: «Будова слова».
14. Словникова робота на уроках української мови у початковій школі.
15. Методика роботи з різними видами переказу у початковій школі на уроках української мови.
16. Розвиток усного мовлення на уроках читання.
17. Методика проведення вправ на формування якостей читання.
18. Аналіз художнього твору у початковій школі
19. Методика вивчення творів різних жанрів.
20. Організація куточка живої природи у початковій школі.
21. Використання природного матеріалу для виготовлення наочних матеріалів учнями початкової школи з природознавства.
22. Наступність вивчення природи у початковій школі.
23. Розвиток і формування основних природничих понять в учнів початкової школи.
24. Розвиток пізнавальних здібностей учнів початкової школи у процесі вивчення природознавства
25. Проблемне навчання і його місце при вивченні природознавства у початковій школі.
26. Методика проведення дослідницької діяльності при вивченні природознавства у початковій школі.
27. Самостійна робота учнів початкової школи у процесі вивчення природознавства.
28. Формування пізнавальних інтересів в учнів молодшого шкільного віку у процесі вивчення курсу природознавства.
29. Використання елементів природознавства при організації ігрової діяльності на уроках природознавства.
30. Використання ігор та цікавого матеріалу на уроках природознавства у початковій школі.

31. Методика проведення дослідів у процесі вивчення курсу природознавства у початковій школі.
32. Особливості проведення інтегрованих уроків у початкових класах.
33. Розвиток комп'ютерної грамотності в початковій школі.
34. Використання елементів народної математики під час ознайомлення дітей з вимірюванням.
35. Інтегровані заняття як умова розвитку пізнавальної активності в процесі навчання дітей елементам математики.
36. Розвиток у дітей здібностей до просторового моделювання.
37. Розвиток математичного мовлення дітей в процесі навчання математиці.
38. Розвиток поняття числа у дітей.
39. Індивідуально-диференційований підхід до формування математичних уявлень у дітей.
40. Формування уявлень про множину предметів.
41. Формування навичок лічби.
42. Зміст та методика навчання дітей порівнянню величин (неперервних і дискретних).
43. Формування у дітей уявлень і понять про форму предметів та геометричні фігури.
44. Навчання дітей розв'язуванню арифметичних задач.
45. Навчання дітей вимірюванню.
46. Виконання елементів театралізації на уроках ...
47. Використання витинанок на уроках ...
48. Використання на уроках розпису та орнаментики.
49. Використання орнаменту на уроках ...
50. Естетичне виховання учнів на уроках образотворчого мистецтва
51. Малювання натюрморту в початковій школі.
52. Малювання орнаменту у початковій школі.
53. Методика викладання орнаменту на уроках образотворчого мистецтва.
54. Методика створення сюжетних композицій.
55. Натюрморт на уроках мистецтва в початкових класах.
56. Нестандартні уроки з образотворчого мистецтва в початковій школі.
57. Особливості методики зображення рослинного світу на уроці образотворчого мистецтва.
58. Формування навичок передачі об'єктів в учнів початкових класів.
59. Формування пізнавального інтересу до народних звичаїв і традицій у художній діяльності молодших школярів.
60. Методика проведення занять в молодших класах з декоративного розпису
61. Українська народна іграшка та її використання на уроках образотворчого мистецтва в початкових класах
62. Методика малювання пейзажу в початкових класах
63. Тематичне малювання на уроках образотворчого мистецтва в початкових класах.
64. Робота акварельними фарбами на уроках образотворчого мистецтва в початкових класах.

65. Нетрадиційні форми роботи з образотворчої діяльності в початкових класах.
66. Лінгводидактичні умови стимулювання мовленнєвої творчої діяльності дітей.
67. Особливості формування передумов зв'язного мовлення у молодших школярів.
68. Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів у процесі театралізованої діяльності.
69. Шляхи і методи формування граматичної правильності мови молодших школярів
70. Педагогічні умови розвитку навичок переказу у молодших школярів

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Атаханов Р., Загвязинский В. Методология и методы психолого-педагогических исследований. М.: Высш. шк., 2007. 173 с.
2. Галашев В. А. Системы поиска и обработки информации : учеб.-метод. пособие. Ижевск : Удм. гос. ун-т, 2011. 149 с.
3. Галеева И. С. Интернет как инструмент библиографического поиска / науч. ред. М. И. Вершини. СПб.: Профессия, 2007. 248 с.
4. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження. Методологічні поради молодим науковцям. К. Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. 268 с.
5. Исследовательская деятельность : словарь / авт.-сост. Е. А. Шашенкова. М.: УЦ «Перспектива», 2010. – 88 с.
6. Как писать научный текст: опыт Школы молодого автора: учеб.-метод. пособие/ сост. и отв. ред. : Сергей Панарин. Иркутск : Оттиск, 2012. 240 с.
7. Колесников О. В. Основи наукових досліджень : навч. посіб. 2-ге вид., випр. та доп. К. : Центр учб. л-и, 2011. 144 с.
8. Лузан П. Г., Сопівник І. В., Виговська С. В. Основи науково-педагогічних досліджень : навч. посіб. К.: НАКККіМ, 2011. 314 с.
9. Методичні рекомендації щодо підготовки та оформлення курсових робіт з педагогіки / уклад. Л. Л. Бутенко. Старобільськ, 2015. 64 с.
10. Методичні рекомендації до виконання курсових робіт з педагогічних дисциплін / авт.-укл. Т. О. Дороніна, Л. В. Григоренко, В. В. Іванова. Кривий Ріг : Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ «КНУ», 2014. 45 с.
11. Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. для студ., курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. К. : Центр учб. л-ри, 2010. 352 с.
12. Трунова В. А. Основи наукових досліджень: методичні рекомендації щодо виконання й оформлення курсових робіт і курсових проєктів. Одеса: Астропринт, 2009. 52 с.
13. Чернілевський Д. В., Антонова О. Є., Барановська Л.В. Методологія наукової діяльності : навч. посіб. / за ред. проф. Д. В. Чернілевського. – Вид. 2-ге, доп. – Вінниця : Вид-во АМСКП, 2010. 484 с.
14. Шквир О. Л., Дудчак Г. І. Опорно-інструктивні матеріали до написання та захисту курсових і дипломних робіт в умовах ступеневої освіти. Хмельницький : ХГПА, 2012. 39 с.

ДОДАТКИ

Додаток А **Титульна сторінка курсової роботи**

Міністерство освіти і науки України
Маріупольський державний університет
Кафедра педагогіки

Курсова робота з педагогіки

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ В МОЛОДШИХ КЛАСАХ З ДЕКОРАТИВНОГО РОЗПISУ (НА ПРИКЛАДІ 3-А КЛАСУ ЗОШ №7 М. МАРІУПОЛЯ)

Здобувача (здобувачки) вищої освіти
факультету _____,
спеціальність 013 Початкова освіта»,
_____ (П.І.Б.)

Керівник:
Посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище, ініціали

Оцінка:
Національна шкала _____
Шкала ECTS _____
Кількість балів _____

Члени комісії _____ (підпис) (прізвище та ініціали)
_____ (підпис) (прізвище та ініціали)
_____ (підпис) (прізвище та ініціали)

Маріуполь, 20____

Додаток Б
Зразок змісту курсової роботи

ВСТУП	
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ДЕКОРАТИВНОГО РОЗПИСУ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА	
1.1. Аналіз змісту мистецької освітньої галузі та місце декоративного розпису у формуванні мистецької компетентності учнів початкової школи.....	
1.2. Сутність та види декоративного живопису як виду мистецтва.....	
1.3. Психолого-педагогічні вимоги до використання декоративного живопису на уроках образотворчого мистецтва.....	
Висновки до розділу 1.....	
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ДЕКОРАТИВНОГО РОЗПИСУ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА (НА ПРИКЛАДІ ЗОШ №7 М. МАРІУПОЛЯ)	
2.1. Методика декоративного розпису на уроках образотворчого мистецтва (на прикладі 3 класу ЗОШ №7 м. Маріуполя).....	
2.2. Шляхи підвищення ефективності використання декоративного розпису на уроках образотворчого мистецтва	
Висновки до розділу 2.....	
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	
ДОДАТКИ	

Додаток В

Зразок оформлення списку використаних джерел (відповідно до ДСТУ 8302:2015)

КНИГИ	
один автор	Битяк Ю. П. Державна служба в Україні: організаційно-правові засади: монографія. Харків: Право, 2005. 304 с.
два автори	Васильєв С. В., Ніколенко Л. М. Доказування та докази у господарському процесі України: монографія. Харків: Еспада, 2004. 192 с.
три автори	Комаров В. В., Світлична Г. О., Удальцова І. В. Окреме провадження: монографія / за ред. В. В. Комарова. Харків: Право, 2011. 312 с.
чотири і більше авторів	Прилипко С. М., Ярошенко О. М., Мороз С. В., Малиновська К. А. Укладення трудового договору: теоретико-прикладне дослідження: монографія. Харків: Юрайт, 2013. 288 с.
автор(и) та редактор(и)/упорядник(и)	Гель А. П., Семаков Г. С., Яковець І. С. Кримінально-виконавче право України: навч. посіб. / ред. А. Х. Степанюк. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 624 с.
автор(и) та перекладач(и)	Беккариа Ч. О преступлениях и наказаниях / вступ. ст. Н. И. Панова; пер. с итал. М. М. Исаев. Киев: Ин Юре, 2014. 240 с. (Памятники правовой мысли)
без автора	Настільна книга директора школи / ред. М. І. Хавронюк. Київ: Дакор, 2016. 496 с.
Багатотомні видання	Енциклопедія історії України: у 10 т. / НАН України, Ін-т історії України. Київ: Наук. думка, 2005. Т. 9. 944 с
ІНШІ ВИДАННЯ	
автореферати дисертацій	Кравчук В. М. Припинення корпоративних правовідносин в господарських товариствах: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2010. 36 с.
дисертації	Аронова Р. С. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання у педагогічних коледжах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. К., 2016. 262 с.
архівні документи	Наукове товариство ім. Шевченка. Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника НАН України. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 1–7.
ЧАСТИНА ВИДАННЯ	
розділ книги	Даньшин І. М. Злочини проти громадського порядку та моральності. Кримінологія. Загальна та Особлива частини: підручник / ред. В. В. Голіна. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2009. Розд. 15. С. 138–145.
тези, доповідь	Лузік Е. В. Професійна компетентність викладача вищого технічного навчального закладу як домінуюча умова ефективності

	підготовки майбутніх фахівців до управлінської діяльності. <i>Управління в освіті : зб. матеріалів : V Міжнар. наук.-практ. конф., 14-16 квіт. 2011 р. Львів, 2011. С. 171–172.</i>
стаття з періодичного видання (журнал, газета)	Андрущенко В. Роздуми про вчителя. <i>Вища освіта України</i> . 2011. № 2. С. 6–12. Зязюн І. А. Філософія педагогічної якості в системі неперервної освіти. <i>Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка</i> . 2005. № 25. С. 13-18
ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ	
Игна О. Н. Структура и содержание методической компетентности учителя иностранного языка. <i>Ярославский педагогический вестник</i> . 2010. №1. URL: http://vestnik.yspu.org/releases/2010_1g/22.pdf (Дата звернення: 25.02.2019).	
ЗАКОНОДАВЧІ ТА НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ	
Національна рамка кваліфікацій : додаток Постанови Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1341. URL: http://www.mim.hneu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/НРК.pdf . (Дата звернення: 15.01.2019). Про вищу освіту : Закон України від 1 лип. 2014 р. № 1556-VII. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T141556.html . (Дата звернення: 25.02.2018).	